"कुसूलकूपकुम्भशालं बिले" पा०कुसूलबिलम् । कूपबिलमित्यादि "दिक्छब्दा ग्रामजनपदाख्यानचानराटेषु" पा० । एषु परेषु दिग्वाचकशब्दाः अन्तोदात्ताः । पूर्व्वेषुकामशमी । अपरकृष्णमृत्तिका । पूर्वपञ्चालाः पूर्व्वचानराटम् । इह पूर्वकालवाचित्वेऽपि पूर्वादेः दिशि दृष्टत्वाद्दिक्छब्दत्वम् "आचार्य्योपसर्जनश्चान्तेवासिनि" पा० आचार्य्योपसर्जने अन्तेवासिनि परे दिक्छब्दाः अन्तोदात्ताः । पूर्वपाणिनीयाः आचार्य्येत्युक्तेः पूर्व्वान्तेवासीत्यादौ न । "उत्तरपदवृद्धौ सर्वञ्च" पा० । उत्तरपदस्येत्यधिकृत्य या वृद्धिर्विहिता तद्वत्युत्तरपदे परे सर्व्वशब्दः दिक्शब्दश्चान्तोदात्तः । सर्वपाञ्चालः पूर्वपाञ्चालः । "बहुव्रीहौ विश्वं संज्ञायाम्" पा० । ब०व्री०विश्वशब्दः पूर्व्वपदमन्तोदात्तं संज्ञायाम् । पूर्वपदप्रकृतिस्वरेण प्राप्तस्याद्युदात्तस्यापवादः । विश्वकर्मा विश्वदेवः । कर्म०विश्वेदेवा इत्यादौ न । अव्ययीभावात् बहुव्रीहावित्यधिकारः । "उदराश्वेषुषु" पा० । एषु परेषु पूर्वपदमन्तोदात्तं स्यात् बहुव्रीहौ । वृषोदरः हर्य्यश्वः महेषुः । "क्षेपे" पा० । निन्दने गम्ये प्रागुक्तम् । घटोदरः कटुकाश्वः चलाचलेषुः । अनुदर इत्यत्र नञ्सुभ्यामिति पूर्वप्रतिप्रतिषेधेन भवति" सि०कौ० । "नदी बन्धुनि" पा० । गार्गीबन्धुः । "निष्ठोपसर्गपूर्वान्यतरस्याम्" पा० । निष्ठान्तमुपसर्गपूर्व्वपदमन्तोदात्तं वा । प्रधौतपादः ।

एवं समासे आदिपदस्याद्यन्तोदात्ततां विधाय उत्तरपदस्याद्युदात्ततामाह यथा । "उत्तरपदादिः" पा० । उत्तपदाधिकारः आपादान्तम् । आद्यधिकारस्तु प्रकृत्या भगालमित्यवधिकः । "कर्णोवर्णलक्षणात्" पा० । वर्णवाचिनः लक्षणवाचिनश्च परः कर्णशब्दः आद्युदात्तो बहुव्रीहौ । शुक्लकर्णः शङ्कुकर्णः । अन्यस्मात्तु शोभनकर्ण इत्यादौ न । "संज्ञौपम्ययोश्च" पा० । उत्तरपदस्थः कर्ण आद्युदात्तः । मणिकर्णः गोकर्णः । "कण्ठपृष्ठग्रीवाजङ्घञ्च" पा० । संज्ञौपम्ययोर्बहुव्रीहौ । संज्ञायाम् शिति कण्ठः काण्डपृष्ठः सुग्रीवः नाडीजङ्घः । औपम्ये खरकण्ठः गोपृष्ठः अश्वग्रीवः गोजङ्घः । "शृङ्गमवस्थायाञ्च" पा० । अवस्थायाम् उद्गतशृङ्गः द्व्यङ्गुलशृङ्गः अत्र शृङ्गोद्गमनादिना वयो ज्ञाप्यते । संज्ञायाम् ऋष्यशृङ्गः । औपम्ये मेषशृङ्गः । "नञोजरमरमित्रमृताः" पा० । नञः पराएते आद्युदात्ता बहु० । अजरम् । अमरम् । अमित्रम् अमृतम् । "सोर्मनसी अलोमोषसी" पा० । सोः परे लोमोषसी त्यक्त्वा मन्नन्तमसन्तं चाद्युदात्त बहु० । सुकर्माणः सुयुजः । सुमनाः सुब्रह्मा सुवर्च्चाः सुपेषसः । लोमोषसोस्तु सुलोमा सूषा इत्यादौ न । "क्रत्वादयश्च" पा० । सोः परे एते आद्युदात्ताः । सुक्रतुः सुप्रतीकः । क्रतु दृशीक प्रतीक प्रतूर्त्ति हव्य भग । "आद्युदात्तं द्व्यच छन्दसि" पा० । यदाद्युदात्तं द्व्यच् तत् सोरुत्तरं बहुव्रीहौ तथैव स्यात् वेदे लोके तु न । स्वश्वाः सुरथाः । आद्युदात्तं किम् सुबाहुः । द्व्यच् किं सुगुः सहिरण्य इत्यादौ न । "वीरवीर्य्यौ च" पा० । वेदे सुवीरः सुवीर्य्यः लोके तु न । अत्र वीर्य्यग्रहणादन्यत्र वीर्य्यशब्दस्य यदन्तत्वेऽपि यतोनावइत्याद्युदात्तं नेति ज्ञापितम । "कूलतीरतूलमूलशालाक्षसममव्ययीभावे" पा० । बहुव्रीह्यधिकारोनिवृत्तः । अव्ययीभावे कूलादीन्याद्युदात्तानि स्युः । उपकूलम् उपतीरम् उपशालम् । उपाक्षं सुषमम् निःषमम् । तिष्ठद्ग्वादि०स० । "कंसमन्थशूर्पपाय्यकाण्डं द्विगौ" पा० । द्विगौ एतानि आद्युदात्तानि । द्विकंसः द्विमन्थः द्विशूर्पः द्विपाय्यम् द्विकाण्डम् । "तत्पुरुषे शालायां नपुंसके" पा० । क्लीवशालान्ते तत्पुरुषे उत्तरपदमाद्युदात्तम् । ब्राह्मणशालम् । "कन्था च" पा० । क्लीवलिङ्ग कन्थान्तस्तत्पुरुषः प्राग्वत् । सौशमिककन्थम् । "आदिश्चिहणादीनाम्" पा० । कन्थान्ते तत्पुरुषे क्लीवलिङ्गे चिहणादीनामादिरुदात्तः । न तु कन्थाशब्दरूपस्योत्तरपदस्य पूर्व्वापवादः । चिहणकन्थम् । चिहणादिश्च चिहण मड़र मद्रुमर वैतल पटत्क वैड़ालिकर्णक वैड़ालिकर्णि कुक्कुट चिक्कण चित्कण । "चेलखेटकटुककाण्डं गर्हायाम्" पा० । निन्दायां चेलादीन्युत्तरपदान्याद्युदात्तानि । पुत्रचेलम् । नगरखेटं दधिकटुकम् । प्रजाकाण्डम् । चेलादिसादृश्येन पुत्रादीनां निन्दा व्याघ्रा० स० । "चीरमुपमानम्" पा० । उत्तरपदस्थमुपमानं चीरम् आद्युदात्तम् । वस्त्रं चीरमिव वस्त्रचीरम् । अनौपम्ये तु परमचीरम् इत्यादौ न । "पललसूपशाकं मिश्रे" पा० मिश्रार्थे समासे उत्तरपदस्थानामेषां प्राग्वत् । घृतपललं घृतसूपः घृतशाकः । भक्ष्येण मिश्रीकरणमिति समासः । अमिश्रे तु परमपललमित्यादौ न । "कूलसूदस्थलकर्षाः संज्ञायाम्" पा० । उत्तरपदस्थानामेषामादिरुदात्तः संज्ञायाम् । दाक्षिकूलम् । शाण्डिसूदम् । दाण्डायनस्थली । दाक्षिकर्षः ग्रामभेदस्य एताःसंज्ञाः । असंज्ञायां तु परमकूलमित्यादौ न । "अकर्म्मधारये रा-